

*Андріана Стефанів,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 231 Соціальна робота,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

*Науковий керівник: Галина Олійник,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи та
менеджменту соціокультурної діяльності,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ЯВИЩА БЕЗДОГЛЯДНОСТІ ТА БЕЗПРИТУЛЬНОСТІ, ЯК СОЦІАЛЬНО - ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОБЛЕМИ

Постановка проблеми. Сьогодні світ переживає кризові явища, що позначилися на всіх без винятку сферах людської життєдіяльності. Сучасне українське суспільство характеризується соціально-політичними і економічними процесами, які неоднозначно позначаються на житті людей. Одночасно із розшаруванням суспільства зростає кількість людей, які потребують додаткової допомоги та уваги із боку держави. Прикро що до такої категорії потрапляють діти, особливо ті які виховуються у проблемних, кризових сім'ях. Недостатня підтримка з боку сім'ї, природна потреба у співчутті, співпереживанні, духовному захисті штовхає їх на крайні форми поведінки.

Однією з найгостріших та найболючіших проблем в Україні є проблема дитячої бездоглядності, ця тема надзвичайно актуальна і складна. У наш час, щодня тисячі позбавлених домашнього тепла підлітків шукають захисту та розради у перебуванні на вулиці, жебракуванні вживанні алкоголю та наркотиків. Значного масштабу за останні роки набула чисельність дітей, які ж більшу частину свого буденного життя, у тому числі й нічного, перебувають на вулиці. В світі з'явилась нова категорія дітей, яких часто стали називати в суспільстві «дітьми вулиці». У різних закладах, а саме в державних про таких дітей говорять як про безпритульних, соціальних сиріт, позбавлених батьківської опіки тощо.

Сучасний стан бездоглядності у нашій країні дає підстави стверджувати, що державі не вдається вживати ефективних заходів щодо попередження такого соціального явища як бездоглядності дітей. Адже в умовах не сприятливої економічної ситуації, кризи інституту сім'ї, особливе значення набувають превентивні заходи держави щодо профілактики дитячої бездоглядності. Ця проблема існує не тільки в Україні де є високі показники дитячої безпритульності, але й у інших країнах.

Проблемою вивчення соціальних і психологічних особливостей категорії «бездоглядні та безпритульні» та причин виходу дітей на вулицю займаються О. Антонова-Турченко, В. Виноградова-Бондаренко, Л. Волинець, І. Дубровіна, В. Зарецький, Н. Комарова, Й. Лангмейер, М. Лісіна, Д. Мажец, З. Матейчик, А. Поляничко, І. Пеша, Т. Шатохіна.

Метою публікації є: аналіз причин виникнення явища бездоглядності та безпритульності, як соціально - педагогічної проблеми.

Виклад основного матеріалу. Дитяча бездоглядність – одна з найгостріших проблем сучасного суспільства. Бездоглядними, безпритульними називають дітей, які були покинутими батьками або самі залишили сім'ю чи дитячі заклади, в яких перебували і не мають певного місця проживання. Явище дитячої бездоглядності і безпритульності є складним і неоднозначним, адже ці діти є жертвами не лише власних родин, але й байдужості оточуючих та суспільства.

Причини безпритульності та бездоглядності дітей в Україні досить різноманітні, що є відображенням складності цього суспільного явища. Серед основних причин експерти називають: кризу сімейних відносин, зокрема високий рівень позашлюбних народжень або свідомої відмови батьків (батька) від реєстрації новонародженої дитини, розлучень подружжя, які мають дітей, ухиляння або відсторонення батьків від виконання своїх обов'язків щодо виховання дітей, жорстокість та насильство в сім'ях тощо; загальне зниження рівня життя населення; безробіття одного або обох батьків; необхідність виїздити на заробітки до інших країн чи регіонів; порушення законодавства на ринку житла; психологічні проблеми у стосунках батьків і дітей, асоціальна поведінка батьків.

На думку Рогач З., головними причинами, що зумовлюють появу дитячої безпритульності та бездоглядності, є такі причини :

1. Невідповідність організації роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування з питань сім'ї та дитинства реальним потребам суспільства.
2. Неспроможність батьків утримувати дітей, що зумовлює збільшення звернень до притулків.
3. Жорстокі форми виховання дітей в сім'ях;
4. Неспроможність або небажання сім'ї виконувати виховні функції;
5. Експлуатація батьками праці дітей, що призводить до послаблення будь якої мотивації до проведення навчання.
6. Низька результативність роботи органів опіки та піклування, недосконала система виявлення неблагополучних сімей тощо [1, с. 78].

Реальна ситуація в Україні свідчить, що проблема «безпритульних дітей» з'явилася не вчора, але за різних умов вона розвивалася по-різному. Іноді навіть важко пояснити, що спонукає дитину залишити родину, школу, близьких людей і йти на вулицю.

Бездоглядність розглядається як різновид девіантної поведінки. Дослідниця Зверева І. виділяє три типи причин появи і поширення бездоглядності та безпритульності:

1) соціально-економічні – тривале порушення трудового устрою життя, що деформує побут людей, економічна криза, голод, епідемії, безробіття, продаж житла, інтенсивні міграційні процеси у зв'язку з військовими конфліктами і природними катаклізмами;

2) соціально-психологічні – (вони часто виступають як наслідок соціально-економічних реформ) пов'язані із загальною кризою сім'ї: збільшенням числа розлучень і кількості сімей, де є лише один батько, погіршенням морально-психологічного клімату у відносинах між батьками, що приводить до грубого відношення з дітьми і частих фізичних покарань;

3) психологічні і психофізіологічні – пов'язані із збільшенням числа дітей, що мають виражені психофізіологічні відхилення в розвитку і межі асоціальної поведінки. Деякі учені співвідносять їх з генетичним нахилом. У середовищі підростаючого покоління такі діти складають 3-5%. [2, с. 13].

Науковці Зінченко А. та Петрович Ж. виділяють наступні основні причини, перебування бездоглядних дітей на вулиці.

1) криміногенний чинник (злочин проти моральності: спонукає дітей з боку батьків і кримінальних груп до жебрацтва, експлуатація і залучення дітей в незаконний бізнес);

2) родинний чинник (порушення функціонуванні сім'ї, коли батьки, опікуни, близькі родичі не забезпечують належного виховання дитини, а також необхідного психологічного комфорту в сім'ї);

3) об'єктивна ситуація (що викликає труднощі у вихованні, здійсненні контролю над дітьми зі сторони батьків);

4) патологічні девіації характеру деяких дітей, схильність до незаконного вжитку психоактивних речовин, самовільних відходів з будинку або виховного закладу і інших форм поведінки, що відхиляється;

5) молодіжний чинник (розвиток асоціальної підліткової і молодіжної «субкультури»);

6) організаційний чинник (недоліки в роботі системи освіти і органів опіки, системи соціального обслуговування сім'ї і дитинства, служб зайнятості неповнолітніх і молоді і інших державних структур);

7) інформаційний чинник (низька ефективність безпеки багатьох сайтів в Інтернеті, засоби масової інформації дають багато негативних прикладів для дітей і молоді на всіх доступних носіях, низька якість реклами, телевізійні програми і так далі) [4, с. 44].

Отже, причини появи соціального явища «безпритульності» та «бездоглядності дітей» є такі:

1. *Соціально-економічні умови появи «безпритульних дітей»:* погіршення матеріального становища значної частини населення України; збільшення незайнятих дітей та підлітків; економічна експлуатація дорослими дитячої праці; послаблення відповідальності батьків за утримання і виховання дітей; загострення розбіжностей і конфліктів між батьками та дітьми; ослаблення роботи з організації дозвілля дітей за місцем їхнього проживання і навчання; негативні тенденції у засобах ЗМІ, пропаганда насилля і легкого життя;

2. *Відмежування дітей від сім'ї:* безробіття обох чи одного з батьків; відсутність постійного місця роботи батьків чи залучення їх до так званого «човникового бізнесу»; відсутність постійного житла; розлучення батьків; асоціальний спосіб життя одного чи обох батьків; примус дітей дорослими членами родини до жебракування; злочинні дії батьків; різноманітні

форми насилля, спрямованих і на дітей; раннє або позашлюбне материнство; неповна родина; новостворені родини [3, с.15].

Висновки. Отже, проаналізувавши проблему безпритульності та бездоглядності в Україні, можна зробити висновки, що через різні причини (бідність, перенаселеність у квартирі, різні види експлуатації дітей, непорозуміння з батьками, друзями, вчителями) більшу частину дня, а інколи й ночі вони проводять на вулиці.

Список використаних джерел:

1. Гайдар Є. О. Соціальні наслідки безпритульності у контексті демографічної ситуації в Україні. *Вісн. Харк. Нац. внутр. справ: зб. наук. праць*. 2005. 89–94 с
2. Геращенко О. В. Дисфункціональна сім'я як фактор соціалізації підлітків, схильних до бродяжництва. *Право і Безпека*. 2016. №2.120-124 с.
3. Зінченко А. С. Безпритульність як соціальне явище (до історії розв'язання проблеми) . *Соціальна політика і соціальна робота*. 2001. № 1–2. 78–86 с.
4. Логвиненко Т. О. Соціальна педагогіка: практикум : навч. посібн. для студентів вищих навчальних закладів. Дрогобич: Просвіта, 2012. 47-48 с.

*Ірина Шкурат,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології,
Державний заклад «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка» (м. Полтава)*

*Науковий керівник: Олена Караман,
ректор Державного закладу «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка»,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної педагогіки*

АРТТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Постановка проблеми. Починаючи з часів карантину, а потім повномасштабної війни, багато людей зазнали складних емоційних